

енергонезалежності, впровадження енергоефективних технологій, зменшення енерговитратності. Проте неповною залишається наявна нормативно-правова база, державна програма сприяння енергоефективності «Теплі кредити» недофінансована, Фонд енергоефективності ще на стадії впровадження. Не спостерігається розуміння з боку представників влади важливості енергонезалежності для консолідації суспільства. Незважаючи на негативні моменти фактор енергонезалежності, енергозбереження виступає чинником інтеграції громадян на місцях, на рівні мешканців будинків чи територіальних громад. Згуртування набирає форм об'єднання в громадські організації, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, місцевих громад тощо. Процес модернізації і консолідації проявляється на мікрорівні. Такі тенденції є важливими для забезпечення суспільної інтеграції на макрорівні цілого суспільства.

Таким чином, ідею енергонезалежності необхідно покласти в основу консолідаційного процесу формування української національної спільноти. Синхронні дії з боку керівництва держави та громадян в напрямку посилення енергонезалежності (себто впровадження диверсифікації енергоджерел, енергозбереження та енергоефективності) сприятимуть покращенні внутрішньодержавного становища (суспільно-політичного, соціально-економічного, екологічного та ін.) та посиленні позицій країни на міждержавній арені. Потрібно наголосити, що важливо продовжити вивчати питання взаємовпливу між енергонезалежністю та консолідацією суспільства для осмислення і вироблення оптимального шляху інтеграції і розвитку національної спільноти.

Список використаних джерел

1. Гімер, РР. 'Загрози енергетичній безпеці України та заходи протидії їм'. [online]. Доступно: http://biomass.kiev.ua/images/news/pdf/letter_gimer.pdf. [Дата звернення 28 вересня 2018].
2. 'Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»'. [online]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250250456>. [Дата звернення 28 вересня 2018].
3. Есдаулетова, АМ. 'Энергетическая безопасность: Европейский Союз, Россия и Казахстан'. [online]. Доступно: <http://www.politex.info/content/view/475/30/>. [Дата звернення 28 вересня 2018].
4. Костров, В., 2014. 'Енергетична незалежність по-німецьки', *Viche*, 19, с.25–29.
5. Сменковский, АЮ., ред., 2012. 'Загрози енергетичній безпеці України в умовах посилення конкуренції на глобальному та регіональному ринках енергетичних ресурсів: аналіт. доп.', К.: НІСД.
6. Чубик, А. 'Зовнішня енергетична політика України – ретроспективи та перспективи'. [online]. Доступно: <http://prismua.org/external-energy-policy-of-ukraine-retrospective-and-perspectives/>. [Дата звернення 28 вересня 2018].
7. Шевцов, АІ., Земляний, МГ., Баранник, ВО. та ін. 2002. 'Енергетична безпека України: стратегія та механізми забезпечення', Дніпропетровськ: Пороги.
8. Шевцов, АІ., Земляний, МГ. 'Енергетична незалежність. Шляхи та ціна забезпечення'. [online]. Доступно: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/54.htm>. [Дата звернення 28 вересня 2018].

References

1. Gimler, RR. 'Zagrozy energetychnii bezpetsi Ukrainy ta zakhody protydiv im (Threats to Ukraine's energy security and measures to counteract them)'. [online]. Dostupno: http://biomass.kiev.ua/images/news/pdf/letter_gimer.pdf. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].
2. 'Energetychna strategiiia Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, energoefektivnist, konkurentnospromozhnist» (Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035 «Safety, Energy Efficiency, Competitiveness»'. [online]. Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250250456>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

3. Esdauletov, AM. 'Energeticheskaia bezopasnost: Evropeiskii Soiuz, Rossia, Kazakhstan (Energy security: the European Union, Russia and Kazakhstan)'. [online]. Dostupno: <http://www.politex.info/content/view/475/30/>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

4. Kostrov, V., 2014. 'Energetychna nezalezhnist po-nimetsky (Energy independence in German)', *Viche*, 19, s.25–29.

5. Smenkovskiy, AYU. red., 2012. 'Zagrozy energetychnii bezpetsi Ukrainy v umovakh posylenia konkurencii na globalnomu ta regionalnomu rynkakh energetychnykh resursiv: analit. dop. (Threats to Ukraine's energy security in the context of increasing competition in the global and regional markets for energy resources: analyst. report)', К.: НІСД.

6. Chubyk, A. 'Zovnishnia energetychna polityka Ukrainy – retroperspektyvy ta perspektyvy (Ukraine's foreign energy policy – retrospectives and perspectives)'. [online]. Dostupno: <http://prismua.org/external-energy-policy-of-ukraine-retrospective-and-perspectives/>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

7. Shevtsov, AI., Zemlianyi, MG., Barannik, VO. ta in. 2002. 'Energetychna bezpeka Ukrainy: strategiiia ta mekhanizmy zabezpechenia (Ukraine's energy security: strategy and mechanisms of provision)', Дніпропетровськ: Пороги.

8. Shevtsov, AI., Zemlianyi, MG. 'Energetychna nezalezhnist. Shliakhy ta tsina zabezpechenia (Energy independence. Ways and security price)'. [online]. Dostupno: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/54.htm>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

Derevinsky V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of Political Sciences, Kyiv National University of Construction and Architecture (Ukraine, Kyiv), vasyldr@ukr.net, orcid.org/0000-0001-5967-2328.

Energy independence of the state in the context of consolidation of society

The article examines the interplay between the energy independence of the state and the consolidation of society. The methodological basis of study served a concrete historical, comparative, historical and analytical methods. It is established that the idea of energy independence should be the basis for the consolidation process of the formation of the Ukrainian national community.

Keywords: energy independence, energy saving, energy efficiency, consolidation, society, national community.

УДК 316.334.3:32

Ігнатко В.,
кандидат юридичних наук, здобувач, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), zhzhkot@gmail.com

Ядро європейських цінностей: ДЕМОКРАТІЯ І СВОБОДА

Серед системи цінностей, сформованих народами європейської спільноти, на особливу увагу заслуговує цінність демократії й дотримання прав людини, яку цілком справедливо називають ядром європейських цінностей. З огляду на багатозначність виявів демократії сучасні дослідники демократичні цінності зазвичай не відносять до переліку загальнолюдських цінностей, проте одностайно визнають, що вони ґрунтуються на пріоритеті загальнолюдських цінностей – моральних і правових, орієнтують нас на відродження рівноправних стосунків, (гуманізму, духовності, підприємливості тощо). Розбудовуючи незалежну державу, Україна йде європейським шляхом, тому освоєння цінностей демократії і свободи є для неї завданням надзвичайної ваги і значення.

Ключові слова: людина, культура, демократія, свобода.

Демократія як політичний процес та світогляд мають ціннісне навантаження і постають ознакою «людського виміру». Демократія будучи політичним світоглядом постає відображенням у свідомості громадян самого її змісту, насамперед ідей свободи та рівності прав. Ідея демократії передбачає активізацію кожної окремої людини, відстоювання її прав на самореалізацію в

культурній, духовній та соціальній сферах, контроль народу над органами влади, дотримання прав людини.

Демократичні цінності сформувалися в епоху Просвітництва і були політично заявлені ще під час Великої Французької революції 1789 р. «Свобода» (*Liberte'*), «Рівність» (*Egalite'*), та «Братерство» (*Fratarnite'*) стали провідними гаслами і цінностями тієї Французької революції. Певно, що сьогодні замість «братерства» скоріше стверджується «солідарність». Проте шлях від проголошення даних гасел до їх реалізації в політичній практиці, був звивистий і доволі протяжний [1, с. 4].

Впродовж XIX та XX ст. права і свободи людини поступово втілювались в конституціях європейських країн, в системі поділу законодавчої, судової та виконавчої влади, в таких демократичних інститутах як свобода слова, організацій, вільних, таємних та прозорих виборів до органів влади, створення незалежного від тиску виконавчої або законодавчої влади судочинства, надання прав опозиції в парламенті, забезпечення свободи слова в ЗМІ тощо. Саме політичні права заклали необхідну основу представницької демократії і забезпечили можливість громадян держави через свої об'єднання і своїх вільно обраних представників реалізовувати економічні інтереси і політичні цілі й переконання, а також контролювати ухвалення політичних рішень [2, с. 14]. Таким чином, відбувалась інституалізація демократичних цінностей, яка означала створення правових механізмів реалізації цінностей, а також установ, насамперед – органів влади, відповідальних за реалізацію та дотримання прав і свобод людини.

Утвердження демократичних цінностей в державах Західної Європи та Північної Америки набуло особливої ваги та актуального звучання у період після Другої світової війни, в 1960–ті та наступні десятиліття. Вони були спричинені як викликами внутрішнього розвитку, так і проблематикою, що виходила із міжнародних відносин. Це були етапи, що пов'язувалися з повоевними пошуками мирних альтернатив розвитку, з загостренням блокового протистояння, з широким студентським протестним рухом, а також з посиленням ініціатив по збереженню навколишнього середовища тощо. За цей повоєнний період до числа найбільших досягнень, якими пишаються держави усталеної демократії, сьогодні належать: особиста свобода громадян, свобода думки, рівність громадян перед законом, ідеологічний плюралізм, структуроване громадянське суспільство, пропорційне оподаткування всіх громадян, чітка ув'язка держави з конституцією та розвинуте громадянське суспільство [1, с. 4].

Саме в цей період «тріумфу демократії» було започатковано розробку проблематики демократії у її соціально-ціннісному значенні, що передусім пов'язують з роботами німецького дослідника Ю. Хабермас «Теорія комунікативної дії» та «Мораль і комунікація». Ціннісні аспекти демократії розвинули інші представники західної політичної науки. Для Дж. Шумпетера демократія – це метод інституційного узгодження інтересів при прийнятті рішень для загального блага. На думку Ж. Бурдо, демократія нині – це і філософія, і спосіб життя, і релігія, а потім як похідне від них – форма правління. За баченням відомого італійського конституціоналіста Дж. Мараніні, демократія – кінцева мета, вища цінність будь-якої влади [цит. за 1, с. 63].

У межах ціннісної теорії демократії виокремлюють власну або внутрішню, соціальну, інструментальну та творчу цінність демократії.

Внутрішня цінність демократії полягає передусім у тому, що з точки зору загальної парадигми людського розвитку, більшість людей вважаються активними учасниками, а не як пасивними пацієнтами закладу соціального забезпечення. Демократичний розвиток надає можливість людям допомогти собі самим і впливати на світ у цілому. Участь у виробленні правил, за якими мають діяти інституції, що керують людськими життями, це внутрішній компонент людської гідності. Тому демократична практика має цінність сама по собі, незалежно від досягнутого результату [2, с. 130].

Власна цінність демократії виявляється також в її здатності легітимізувати публічну владу, адже «демократія вимагає від людей, що прагнуть влади, пошуку легітимації у народу, яка отримується шляхом регулярних виборів, а між виборами – за рахунок відкритості політиків для критики, розслідувань і оцінок» [3, с. 216]. Усі соціальні групи населення за допомогою виборів мають рівні шанси впливати на реалізацію державної політики. Сьогоднішнє розуміння демократії виходить із того, що нікого не може бути усунуто від володіння політичними правами із міркувань статі, віросповідання, проголошуваних поглядів, раси, майнового або освітнього цензу, інших якостей, властивостей, рис, які в минулому позбавляли громадянських прав певні групи осіб або соціальні сукупності [4, с. 50].

Соціальна цінність демократії розкривається через її соціальне призначення, а саме – служіння користі особи, суспільства та держави. Ця демократія прагне встановити відповідність між формально проголошеними і реально діючими принципами свободи, рівності, справедливості, а також їх ідеологічне реальне втілення в особисте, суспільне, державне життя [5, с. 91]. Українська дослідниця А. Колодій стверджує, що на державному рівні демократія прагне поєднати державні та суспільні засади у систему демократії як форми держави. Ця форма держави має створювати атмосферу гармонії інтересів особи та держави, консенсусу і компромісу між усіма суб'єктами політики. Суспільство має усвідомити переваги соціального партнерства і солідарності.

Інструментальна цінність демократії визначається через її функціональне призначення – «служити інструментом у руках людини для вирішення суспільних і державних справ» [6, с. 91] та вказує на цінність демократичних процедур. Вона забезпечується перш за все сукупністю формальних правил і інститутів, за допомогою яких виявляються цінності, з приводу яких у суспільстві існує консенсус, відбувається визнання їх важливості шляхом публічної дискусії. Роль демократичної практики виявляється серед іншого у виборі засобів, що використовуються для досягнення обраних пріоритетів [4, с. 129–130].

Демократія як інструмент має брати участь у формуванні органів держави та органів місцевого самоврядування, прагнучи стати таким засобом, за допомогою якого особа реалізовує своє невід'ємне право бути єдиним джерелом влади. На міжособистісному рівні це виражається у праві самоорганізовуватися в політичні партії, профспілки та рухи, а держава, що уособлює

демократію, має захищати суспільство та здійснювати контроль за діяльністю обраних органів влади та інших суб'єктів політичної системи суспільства [7, с. 92]. Інструментальна цінність демократії знаходить, зокрема, прояв у концепції належного врядування, яка націлена на покращення процедурного становища людини у відносинах з адміністрацією шляхом сприяння прийняттю правил, які забезпечували б справедливість у відносинах між громадянином і адміністративними органами [4, с. 130].

Творча або конструктивна цінність демократії полягає у тому, що вона відіграє творчу роль у формуванні цінностей, що визнаються суспільством, формуючи певні стандарти і правила поведінки, які поступово мають увійти до суспільної практики. Так, наприклад, суспільство гуртується навколо цінностей толерантності або соціальної рівності [там же, с. 132]. Демократичні цінності з'являються в суспільстві не тільки шляхом його закономірного розвитку завдяки багаторазовому повторенню певної моделі поведінки, а й шляхом усвідомленого прагнення до втілення в життя ідеалу демократії. Адже не існує жодного неминучого історичного процесу, який гарантує повільне, але неухильне просування в бік демократії, дедалі повнішої та ефективнішої [8, с. 25–26].

Висвітлюючи проблематику цінності демократії та прав людини, доцільним буде звернення уваги на те, що у низці конституцій західних країн у повоєнний період були доволі чітко сформульовані основні права і свободи громадян, засади плюралістичної демократії. Окрім того, права і свободи громадян стали об'єктом уваги міжнародного права та міждержавних об'єднань. Однією із перших європейських новостворених інституцій, яка стала займатися проблемами утвердження прав людини, питаннями зміцнення миру та співпраці держав була Рада Європи, що заснована 1949 р. Первісно Рада Європи складалася із десяти країн-членів, а нині до її складу належать 47 держав континенту. Європейська конвенція про захист прав людини, до якої приєдналися усі 47 держав-членів, є міжнародною гарантією захисту основних прав та свобод. Кожен громадянин, який живе в одній з країн-членів Ради Європи, спираючись на цю Конвенцію, може звернутися до Європейського суду з прав людини, якщо його подання не було взяте до уваги в національній правовій системі [7, с. 64].

Демократичні принципи сповідує й керується ними у політичній практиці Європейський Союз. Так, у Маастрихтському Договорі 1992 р. про його створення чітко зафіксовано наступне: «Союз базується на засадах свободи та демократії, поваги до прав людини та основних свобод, а також до верховенства права; ці засади спільно поділяють усі держави-члени» [9].

Існує думка, що не релігійні погляди і не ідеологічні переконання стали спільними цінностями для європейців, а саме фундаментальні права і свободи кожного індивіда. Тобто якщо протягом XIX – початку XX ст. відбувалась інституціоналізація демократичних цінностей, тобто їх перетворення на правові норми, то з другої половини XX ст. спостерігаємо зворотній процес – перетворення правових норм на цінності, але вже для іншого покоління. Коли правові норми перетворюються на цінності, це означає, що людина вчиняє не за примусом, а за внутрішнім обов'язком. В цьому випадку, як зазначав відомий німецький філософ

І. Кант, зовнішній примус перетворюється на внутрішній обов'язок, а право – на мораль.

Перетворення правових норм на цінності означає, що виконання цих норм стає життєвою орієнтацією людини, яка в своїй діяльності не обходить закон, а бориться за його виконання, виступає за те, щоб всі громадяни, незалежно від їх статусу і майнового стану, виконували закони. Європейець не дає хабара чиновнику задля реалізації своїх прав, а борється за законне їх забезпечення і звертається до суду у випадку невиконання обов'язків з боку посадових осіб [2, с. 6].

Дійсно важливішим чинником формування та розвитку демократії у всіх державах Західної, а тепер вже й Центрально–Східної Європи, є неухильне дотримання законів, процедур і, взагалі демократичних засад та цінностей всіма державними і владними органами, політичними партіями, широким спектром структур громадянського суспільства. Можна навести різні приклади беззаперечного дотримання вимог закону, конституційних засад як з боку влади і її носіїв, так і політичних партій, інституцій громадянського суспільства. Як наслідок в країнах розвинутої демократії значно ефективніше діє вся правова система, а порушення прав людини не носять системного характеру [10, с. 66].

На жаль, в нашому суспільстві права і свободи кожного громадянина та рівність всіх перед законом ще не стали цінністю для всіх людей, а особливо, для можновладців. Формування культури демократичного мислення і дії є завданням соціального значення. Розпочинати треба з родини і школи. Далі в дію вступають держава і громадянське суспільство. Людина має мислити демократичним чином і тоді її дія буде спрямована у напрямі свободи.

Список використаних джерел

1. Кудряченко, А., 2015. 'Зasadничі цінності демократії та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи', *Віче*, №2, с.3–7.
2. 'Цінності об'єднаної Європи', 2013, *Автор огляду Амелченко Н. А. – Лабораторія законодавчих ініціатив*. [online] Доступно: http://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf
3. Sen, A., 1999. 'Democracy as a Universal Value', *Journal of Democracy*, Vol.10, №3, p.3–17.
4. Косинов, С., 2013. 'Демократичні засади та цінності в організації публічної влади', *Вісник Національної академії правових наук України*, №3 (74), с.128–134.
5. Крауч, К., 2012. 'Странная не-смерть неоліберализма', М.: Изд. дом «Дело» РАНХиГС, 272 с.
6. Внук–Липинський, Э., 2012. 'Социология публичной жизни', пер. с польск. Е. Г. Генделя, М.: Мысль, 536 с.
7. Палас, Н., 2013. 'Демократія як політична цінність та її становлення в українському суспільстві', *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, Вип.25, с.91–95.
8. 'Глобальне відродження демократії', 2004, за ред. *Ларрі Даймонда і Марка Ф. Платнера*, Львів: «Ахілл», 278 с.
9. Латигіна, НА., 2010. 'Демократія: сутність, механізми здійснення та сучасні світові тенденції розвитку: автореф. дис. ... д-ра політ. наук: 23.00.02', *Ін-т політ. і етносоц. дослідж. ім. І. Ф. Кураса НАН України*, К., 35 с.
10. Кудряченко, АІ., 2012. 'Європейські цінності та їх вплив на розбудову країн молоді демократії', *Науковий вісник Дипломатичної академії України*, Вип.19, с.62–68.
11. 'Договір про Європейський Союз (Маастрихт, 7 лютого 1992 года)', *Текст с изменениями и дополнениями от 13 декабря 2007 года*. [online] Доступно: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029

References

1. Kudrjachenko, A., 2015. 'Zasadnychi cinnosti demokratii' ta i'v vplyv na rozbudovu gromadjans'kogo suspil'stva v krai'nah

Jevropy (The fundamental values of democracy and their impact on the development of civil society in Europe)', *Viche*, №2, s.3–7.

2. 'Cinnosti ob'jednanoi' Jevropy (Values of the united Europe)', 2013, *Avtor ogljadu Amel'chenko N. A. – Laboratorija zakonodavchih iniciativ*. [online] Dostupno: http://parlament.org.ua/upload/docs/European_Values.pdf

3. Sen, A., 1999. 'Democracy as a Universal Value', *Journal of Democracy*, Vol.10, №3, p.3–17.

4. Kosynov, S., 2013. 'Demokratychni zasady ta cinnosti v organizaciji' publichnoi' vlady (Democratic principles and values in the organization of public authority)', *Visnyk Nacional'noi' akademii' pravovyh nauk Ukrainy*, №3 (74), s.128–134.

5. Krauch, K., 2012. 'Strannaja ne-smert' neoliberalizma (Strange non – death of neoliberalism)', M.: *Izd. dom «Delo» RANHiGS*, 272 s.

6. Vnuk-Lipin'skij, Je., 2012. 'Sociologija publichnoj zhizni (Sociology of public life)', *per. s pol'sk. E. G. Gendelja*, M.: *Mysl'*, 536 s.

7. Palas, N., 2013. 'Demokratija jak politychna cinnist' ta i'i' stanovlennja v ukrai'ns'komu suspil'stvi (Democracy as a political value and its formation in the Ukrainian society)', *Ukrai'ns'ka nacional'na ideja: realii' ta perspektyvy rozvytku*, Vyp.25, s.91–95.

8. 'Global'ne vidrodzhennja demokracji' (Global revival of democracy)', 2004, *za red. Larri Dajmonda i Marka F. Platnera*, L'viv: «Ahibl», 278 s.

9. Latygina, NA., 2010. 'Demokratija: sutnist', mehanizmy zdijnsennja ta suchasni svitovi tendencii' rozvytku: avtoref. dys. ... d-ra polit. nauk: 23.00.02 (Democracy: the essence, mechanisms of implementation and modern world trends of development: author's abstract. dis ... doctor in political sciences: 23.00.02)', *In-t polit. i etnonac. doslidzh. im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy*, K., 35 s.

10. Kudrjachenko, AI., 2012. 'Jevropejs'ki cinnosti ta i'h vplyv na rozbudovu kraji'n molodoi' demokracji' (European values and their impact on the development of young democracies)', *Naukovyj visnyk Diplomatychnoi' akademii' Ukrainy*, Vyp.19, s.62–68.

11. 'Dogovor pro Jevropejs'kyj Sojuz (Maastryht, 7 fevralja 1992 goda) (Treaty on European Union (Maastricht, February 7, 1992))', *Tekst s zymenenyjamy u dopolnenyjamy ot 13 dekabrja 2007 goda*. [online] Dostupno: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029

Ignatko V., Candidate of Law, Applicant, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), zhzhkot@gmail.com

The core of European values: democracy and freedom

Among the value systems formed by the natives of the European community, the value of democracy and respect for human rights, which is fairly called the core of European values, deserves special attention. Given the ambiguity of democracy found by modern scholars, democratic values are usually not included in the list of universal values, but they are unanimously acknowledged that they are based on the priority of universal values – moral and legal – that orient us towards the revival of equal relationships (humanism, spirituality, entrepreneurship, etc.). By building an independent state, Ukraine is on a European path, therefore, the development of the values of democracy and freedom is a task of its utmost importance and importance.

Keywords: man, culture, democracy, freedom.

* * *

УДК 316.334.3:32

Клюенко Е. О.,

кандидат соціологічних наук, доцент
кафедри філософії та політології Факультету
історії і права, Центральноукраїнський державний
педагогічний університет ім. В. Винниченка
(Україна, Кропивницький), eduard.socio@gmail.com

Політична участь і демократія: основні проблеми міжнародного характеру

Проаналізовано розуміння політичної участі в головних теоретичних парадигмах соціології ХХ ст. і показано, що роль політичної участі для демократії ХХ ст. так і залишилася не визначеною і втлумачується суперечливо. Тим часом в добу постсучасності політична участь як і сама демократія зазнають значних постмодерних трансформацій, які носять не регіональний, а міжнародний, глобальний характер. В статті здійснено

аналіз основних проблем розвитку демократії і політичної участі кін. ХХ – поч. ХХІ ст. Підкреслюється неоднозначний характер найновітніших змін для демократичного розвитку. Зміни можна розглядати як тривожні модифікації самої демократії та політичної участі.

Ключові слова: політична участь, демократія, постмодерн.

Актуальність та мета аналізу. На початку 1990–х років політична участь як важливий показник стану демократії разом із самою демократією значною мірою змінюють свої класичні риси і зазнають значних трансформацій міжнародного характеру. Зокрема, в соціальних і політичних науках відбувається глибоке переосмислення і критичний аналіз стану демократії та такого її «ортодоксального» показника як політична участь. Значні і неоднозначні зміни, що відбуваються в країнах розвиненої демократії викликають серйозне занепокоєння як у політиків, громадськості так і інтерес у науковців щодо їх пояснення. Не дивлячись начебто на значну кількість літератури з цих питань абсолютна більшість джерел стосується аналізу розвитку демократії «класичного типу», або взірця кінця ХІХ – кінця ХХ століття. Ці висновки часто некоректно застосовуються для аналізу і пояснення політичних процесів взірця 2018 року. А самі концепції значною мірою більше не відображають реальний порядок речей, що постійно змінюється. Тому *метою* представленої розвідки є аналіз новітніх або постсучасних тенденцій змін демократії в міжнародному контексті.

Аналіз досліджень і публікацій. Починаючи з середини ХХ ст. в західній соціології почали активно досліджуватися «підводні камені» розвитку демократії. Одним із потужних поштовхів до цього була парадоксальна підтримка фашизму громадянами західних демократій, фашизація масової свідомості. Значний внесок у виокремлення та плурачненні проблем демократії та політичної участі був здійснений Г. Маркузе (концепція «одновимірної людини»), Т. Адорно (концепція авторитарної особистості). Варто відзначити дослідження П. Сорокіним міфів західної демократії, Ч. Р. Мілсом політичної апатії та відчуженості громадян в сталих демократіях («щасливих роботів»), Ю. Габермасом спотворених комунікацій, що залутовують «демократичну публіку», Й. Шумпетером – міфа про реалізацію в демократіях «волі народа». Постсучасні проблеми демократії та політичної участі аналізуються в працях Ж. Бодріяра (концепція симулякрів, поняття «мовчазна більшість», «віртуальність»), П. Бурдьйо (концепція легітимного символічного насилля), З. Баумана (ідея перетворення громадянина на індивіда і корозія громадянськості, занепад поняття «спільного блага»), М. Кастельса (зміст трансформацій політичної інформації в інтернеті), А. Барта та Я. Зодерквіста (концепція «плюраρχічного соціуму») та інші.

1. Політична участь: загроза, ілюзія чи основа демократії? Загрози для західної моделі сталої демократії активно почали артикулюватися соціологами у 1970–х роках. Саме відома доповідь міжнародної групи соціологів «Криза демократії», підготовлена у 1975–му році для Трьохсторонньої комісії, дала новий поштовх для наукових студій по проблемі. У доповіді соціологи торкнулися і процесу розширення та активізації політичної участі як однієї із загроз для стабільності демократії. Зазначалося, що цей процес становить загрозу стабільності самій державі з боку егалітарних